

Arhitektura

3. poglavje

Str. 50

LOKALNO, GLOBALNO, ORIGINALNO

Rok Žnidaršič

Str. 54

MATKOV KOT JE ENA HIŠA!

Arhitektura: Medprostor

Str. 56

OBNOVA BIVAKA OB ZASAVSKI KOČI NA PREHODAVCIH

Arhitektura: Premica

Str. 58

OBJEKTI V NARAVNEM REZERVATU ŠKOCJANSKI ZATO

Arhitektura: Ravnikar Potokar

Str. 64

CERKEV SV. JANEZA BOSKA V MARIBORU

Arhitektura: DANS

Str. 68

SMREKARJEVA DOMAČIJA

Arhitektura: Aleksandra Leban Meze

Str. 70

APARTMAJI ORTENIA

Arhitektura: O+P+A

Str. 74

PREPROSTO HIŠA

Arhitektura: Tanja Kogler-Rainer

Lokalno, globalno, originalno

Arhitektura: Rok Žnidaršič • Lokacija: Matkov kot
Napisal: Rok Žnidaršič • Foto: Medprostor

Ob vprašanju originalnosti v arhitekturi se sprašujem, ali je mogoče načrtovati brez idealov oziroma kakšne so sanje brez hrepenjenja.

Po definiciji je originalno¹ tisto, kar ni odvisno od kakega vzora. Vprašanje originalnosti razumem predvsem kot problem naše sodobnosti, kjer arhitekturno stvaritev, ki v vsej svoji kompleksnosti nastaja več let in ima svoje lastne zakonitosti, ki vzbujajo mnoge čute, zreduciramo na kratke trenutke vizualne zbranosti ob iztrganih podobah in prijaznih orisih. Kako lahko nekaj osnovnega postane popolnoma odtujeno, je lepo opisal Sverre Fehn² v enem svojih zadnjih intervjujev na primeru sodobne percepcije konja, ki ga ne doživljamo več v njegovi zgodovinski vlogi delovne živali oziroma vojaškega stroja, saj je postal zreduciran na nivo estetike, lebdeče podobe na dirkaški stezi, ne da bi se zavedali njegove pomembne vloge v našem tehnološkem razvoju ... Zato se sprašujem, ali ni v arhitekturnem procesu »originalno« pravzaprav nekaj, kar je nasprotno iskanju originalnosti. Kar je bližje iskanju idealov in njihovem prilagajanju vedno novim pogojem. Idealom, ki so vgrajeni v zgodovinske arhitekturne stvaritve, njihov umetniški nagovor, atmosfero, vpetost v kontekst, materialnost in detajle, vodenje svetlobe ter spoštljivo bežanje od njihovih podob. Ali si lahko predstavljamo, kakšna bi bila Plečnikova stopnišča brez njegovega globokega doživetja italijanske renesanse in baroka, ali pa L. C.-jeva sakralna arhitektura, ne da bi obiskal ruševine tivolske vile in potoval po Balkanu?

Kako bi nagovarjal Ravnikarjev Kampor brez klasičnega ideala, dubrovniškega Straduna in šibeniške katedrale? Ko govorimo o originalnosti v arhitekturi, gremo težko mimo njegove pronicljive razprave v članku Arhitekturna kritika in arhitektura, ko piše o izvorih arhitekturnih misli in vplivu srednjeevropskega kulturnega prostora na Alvarja Aalta in posledičnem vplivu njegove arhitekture na slovenske arhitekture: ... *kaj je dobesedno lahko sploh zgodovina arhitekture in kritika arhitekture, če ne zgodovina in kritika ideje o arhitekturi ...*³

Snovanje kakovostne arhitekture kot umetnosti potrebne ne išče nujno originalnosti, temveč jo (po)ustvarja skozi proces. Dobra arhitekturna dela največkrat ne izhajajo iz fiksnih idej, temveč so rezultat delovne raziskave, zato je pravzaprav vsaka kakovostna arhitektura izvorna in hkrati močno vezana na arhitektov spomin. Kot pravi Luka Skansi, *arhitektura ni nič drugega kot akumulacija in manifestacija spomina, osebne ali kolektivne*.⁴ Zgovoren je citat Gina Valleja o iskanju v procesu projektiranja: *Nikdar ne vem, kako se bo projekt odvijal, ko ga začnjam. Pravi način iščem v razmerjih. To pa zato, ker vedno obstajajo neki odnosi. Če ni nobenih obstoječih predpostavk, se ne rodi nobena ideja. Ko pa se, nikdar ne veš, kako se bo posrečila. In to je tisto, kar je zanimivo. Ne vem, kaj se bo zgodilo, ko začnjam nov*

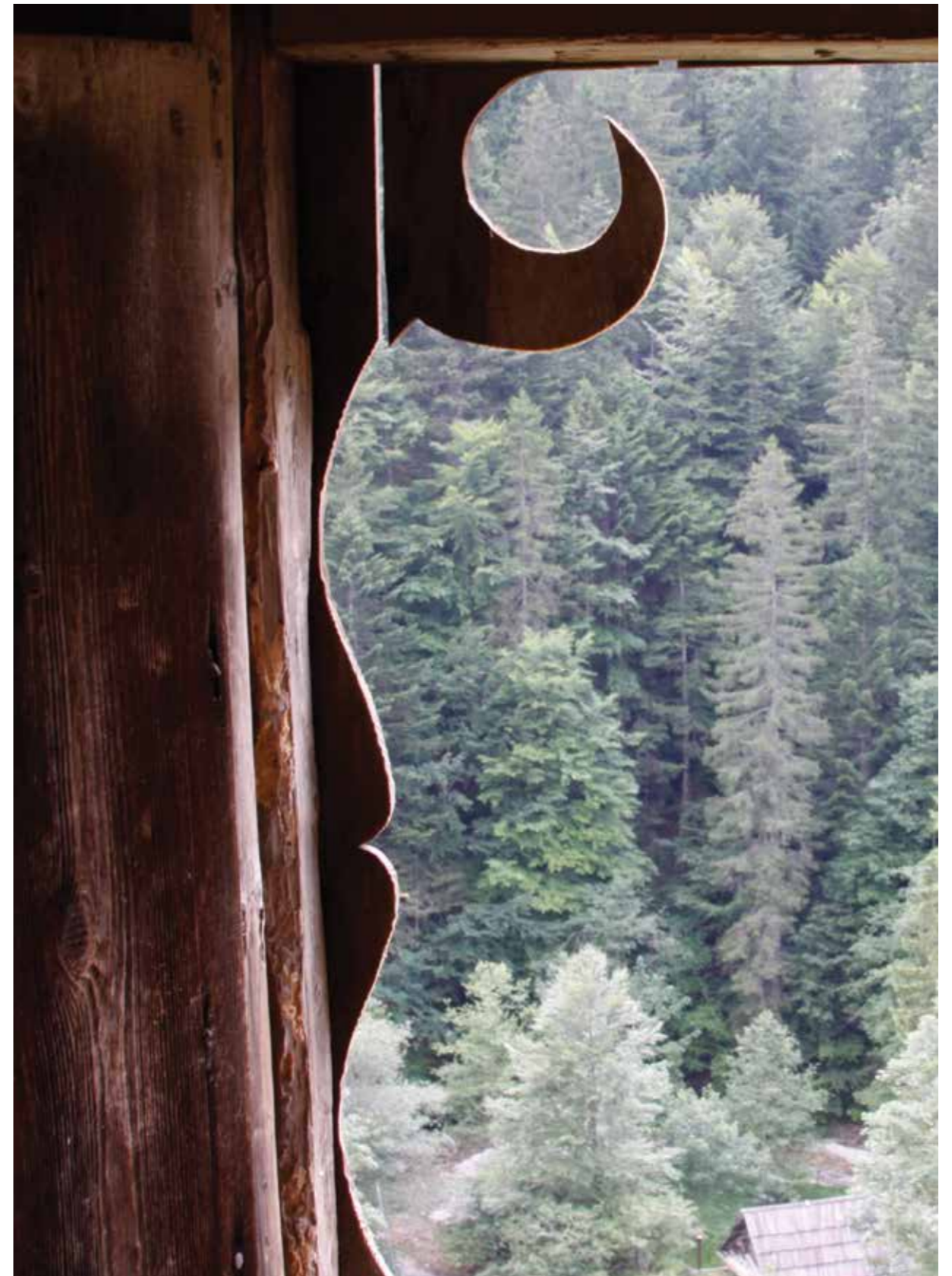

Foto: A. Keršič

Foto: R. Žnidaršič

Foto: R. Žnidaršič

projekt. Nikdar ne načrtujem procesa. Najdem ga spotoma, in to je tisto, kar me zanima. Starejši ko postajam in več ko imam izkušenj, bolj se zavedam tega, da je prav iskanje moja naloga.⁵

Zaradi kompleksnosti informacij in znanj se mnoge stroke vedno bolj specializirajo, s čimer se odpira prostor za arhitekto, profesionalne povezovalce različnih znanj in nasprotujočih si zahtev, ki imajo privilegij pregleda nad celoto in njenim prerezom. Mnoge uspešne naloge sodobnega časa so tiste, ki jih arhitekti sami iznajdejo oziroma prepoznajo ter zanje poiščejo naročnika, in ne obratno. Arhitekt torej vedno bolj dobiva albertijevsko vlogo, ki pa ni več renesančna v smislu ekskluzivnih znanj, temveč v zmožnosti povezovalnega konceptualnega mišljenja. Današnja vloga arhitekta je gotovo neizkoriščena v mnogih sodobnih družbenih procesih in okoljskih vprašanjih. Vprašanja posegov v prostor pa bolj kot odgovornost naročnika – investitorja (p)ostajajo odvisna od etične zavesti snovalcev.

Verjamem v moč izvirne ideje, ki jo rodi premišljena raziskava v procesu načrtovanja. Takšna ideja največkrat prepriča odločnega sogovornika. Ob vprašanju, kako prenoviti opuščeno visokogorsko kmetijo, ki se je v obliki ruševine že vračala v naravo, smo iskali idejo, ki bi kljub sodobni intervenciji omogočala, da bi zadržali pristne občutke, ki so nas navdajali ob prvem stiku z njo. Izkazalo se je, da je bil to tudi odločilni miselni preskok za naročnika, brez katerega se ne bi odločil za investicijo. Torej, kako nekdanjim poslopjem

ob spremenjeni rabi poiskati smisel, tako da primerno izpostavimo njihove ambientalne in funkcionalne kvalitete? S konceptom *Matkov kot je ena hiša!* smo v projektu celovite prenove domačije Vrlovčnik na Solčavskem celotno gručo nekdanjega celka⁶ povezali v mozaik bivalnega doživetja. Stavbe in prostore različnih velikosti in značajev smo obravnavali kot zaključene bivalne sklope, ki jih povezuje narava. Avtonomni ambient, ločeni na dnevno bivanje in druženje med kamnitimi zidovi ob ognju in hrani, spanje v vonju lesa in sena, delovni počitek pod opečnim obokom, s pogledom na gorsko pokrajino, umivanje ob šumenju reke. Vse ločeno in povezano hkrati, z razgledno stezo med stavbami, mehko razloženimi po travnatem pobočju. S tem bo surovost letnih časov vedno znova poudarjala vodilno zamisel celote, ki je prilagojena naravi, in ne obratno.

Ko se v prostem času preseliš v visokogorski svet, spremeniš način doživljanja samega sebe, postaneš del sveta, katerega zgodba je neusmiljeno zvezana z naravo. Postaneš del alpskega prostora, za katerega je značilno, da je lahko zahtevnost okolja mnogokrat prevedena v prednost, vendar ne z uporomo, temveč s prilagoditvijo in povezovanjem kot pogojem za preživetje. Na odmaknjenem Solčavskem, ki je bilo poseljeno že v prazgodovini in zaradi ozke soteske še do pred sto leti s spodnjim delom doline povezano samo po reki, je narava služila kot vir dohodka in tudi kot tehnologija. Les visokogorskega macesna, ki so ga prek prepadov s pomočjo zaledenelih drč pogosto več sezon spravljali v doline in nato ob visokih vodah po rekah splavarili vse do

Črnega morja, je zahteval izjemne napore, potrpežljivost in mnogokrat tudi žrtve. S tem pa so se oblikovale vrednote, ki jih lahko primerjamo z nordijskimi, kjer sveto iščejo prav v doživljanju narave, kot opisuje odlomek iz pripovedi o stvaritvi lovca: ... Če pa se vse napetosti sprosti, takrat vidi čudovite lepote gozda in gore, rastlinstva in živalstva, barv in oblik. Takrat posluša in čuje skrivnostne glasove, za katere drugi nimajo posluha. Nemoteno doživlja notranjo srečo, kakršne drugi ne slutijo in doživljati ne morejo. Bučanje vetra v gozdu, šumenje gozda, žuborenje studenca in glasovi milijonov prebivalcev ozračja, pa tudi popolna tišina sprožijo v lovca čudovito notranjo glasbo, ki jo sicer sliši in doživlja, drugim posredovati pa nikdar ne more...⁷

Slikovitemu alpskemu okolju navkljub smo se pri zasnovi izogibali rešitvam, ki bi doživljanje ambientov in celote poenostavile na okvirjanje vedut. Želeli smo izkoristiti mnoge potencialne, ki so jih ponujale obstoječe strukture, ki pa so vedno najprej zaščita pred močjo narave. Pogosto nove vsebine sledijo logiki zavetja, ko obstoječe zgradbe z novimi intervencijami mnogo intenzivneje nagovarjajo tudi druga čutila, ki so mnogokrat pomembnejša od pogledov. Tako tudi stavbna dediščina postane del narave, z osredotočenjem na ohranitev avtentičnega vzdušja, v razkrivanju originalnih struktur, in ne v njihovi poustvaritvi. V dialogu z zadržano, a avtonomno pojavnostjo novih posegov se želimo približati idealu, ki ga Juhani Pallasmaa imenuje *poetično bistvo arhitekture*.⁸ Prilagoditev naravi in dediščini v izpostavljenem primeru vsekakor ni bila nujna, bila pa je potrebna za doseganje višjih spoznanj, ki presega vprašanja ekonomike in racionalnosti stanovanjskega tlorisa, saj odpirajo aktualne teme ohranjanja tradicionalnih znanj in obrti, lokalnih virov in postopkov ter estetskih in holističnih stremeljenj. V tem se kaže aktualnost načel kritičnega regionalizma, ki spoštuje avtentičnost okolja in kulture, a razlikuje med poglobljenim razumevanjem tradicije in naivnimi poskusi oživitve izgubljenega podeželskega stila,⁹ predvsem zaradi utemeljenosti zunaj formskega izraza. Navezuje se na lokalno, z upoštevanjem zakonitosti stalnega presnavljanja in spreminjanja, zavedanja preteklosti ter kulturnega in tehnološkega razvoja. To lahko v kontekstu naše stvarnosti, ko postaja grajeno okolje mnogokrat negativen kontekst, razumemo kot izhodišče za kakovostno presnovo že urbaniziranega prostora, ki bi morala imeti prednost pred novimi posegi.

Kljub temu, da gre pri arhitekturi tudi za presnavljanje obstoječega grajenega okolja, je arhitekturno ustvarjanje individualen proces - proces iskanja, prespraševanja, arhitektovih osebnih idealov in načel. V tem pogledu so

slogovne in nacionalne opredelitve arhitekture problematične. S kvaliteto ustvarjalnega procesa, ki ga Petra Čeferin opredeli s pojmom *arhitekture kot miselne prakse*,¹⁰ se pogloblja kvaliteta arhitekturnih stvaritev. Tako se na primer tudi identiteta našega, slovenskega, prostora utrjuje skozi kvaliteto posamičnih posegov v prostor. Omenil bi le nekatere najaktualnejše, ki bi se lahko uvrstile v produkt takšnega procesa. Prenova skakalnih naprav v Planici, revitalizacija javnih odprtih prostorov Ljubljane, prenova Plečnikove hiše, muzejski paviljon v Vilppuli na Finskem in visokogorski bivaki v slovenskih Alpah so gotovo primeri, ki lahko pozitivno vplivajo na razvoj prostorske kulture in identitete v državi. To so arhitekturne stvaritve, ki skozi umetniški in kulturni nagovor odražajo našo sodobnost. Če jih opredelimo s pojmom slovenska arhitektura, jim odvzamemo moč z nalepko blagovne znamke.

»Originalna« arhitektura je torej globalna in lokalna hkrati. Globalna v smislu stremeljenj k idealom, lokalna v smislu vpetosti v kontekst. Oboje je vsakič znova čudovito neotipljivo.

¹ originalen -lna -o prid., originalnejši (a) 1. ki ni odvisen od kakega vzora, predloge, izviren: originalna domislja, misel; originalna rešitev problema, Slovar slovenskega knjižnega jezika, spletna izdaja, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana 2000.

² Ingerid Helsing Almaas, An interview with Sverre Fehn, Architecture Norway, spletna izdaja revije Arkitektur N, 2010.

³ Edvard Ravnikar, Arhitekturna kritika in arhitektura, Arhitektov bilten št. 33, Ljubljana 1977.

⁴ Luka Skansi, Naš selektivni spomin, iz spremnega kataloga razstave Mi smo naš spomin, Galerija Dessa, Ljubljana 2016.

⁵ Blueindustry #7, Gino Valle: Progetto Fantoni, Udine 2004.

⁶ célek -lka m (e) 1. agr. zemljiška posest, ki se v enem samem kosu razprostira okoli domačije: samotne kmetije z zemljiščem v celkih; Slovar slovenskega knjižnega jezika, spletna izdaja, Ljubljana 2000.

⁷ Joža Vršnik, Preproste zgodbe s solčavskih planin, Mohorjeva družba, Celje 1978.

⁸ Juhani Pallasmaa, Funkcija ali poetika: v iskanju poetičnega bistva arhitekture, katalog študentske delavnice ULFA, Ljubljana 2016.

⁹ Kenneth Frampton, *Modern Architecture: A Critical History*, United Kingdom: Thames & Hudson, 2007, str. 314–327.

¹⁰ Tomo Stanič, Pogovor s Petro Čeferin, Praznine 08, Ljubljana 2015.

Matkov kot je ena hiša!

Avtorji projekta:
Rok Žnidaršič, Jerneja Fischer Knap,
Žiga Ravnikar

Sodelavci:
Mojca Gabrič, Samo Mlakar, Martin Kruh,
Gregor Bucik, Mohor Kordež, Jerica Polončič

Leto projekta: 2011 (objekt je v gradnji, ki bo zaključena jeseni 2016)

Foto: R. Žnidaršič

Foto: Ž. Ravnikar

Foto: Ž. Ravnikar

Foto: R. Žnidaršič

Foto: R. Žnidaršič